

4. Филонович С. Р. Стандарты высшего образования: достижения и проблемы [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rabe.ru/new/rus/m32_3.htm
5. Огнев'юк В. О. До обговорення проекту Державних стандартів базової і повної середньої освіти // Управління освітою. Спеціальний випуск. - Серпень, 2003
6. Громыко В. В. Государственная политика в сфере образования Великобритании (обзор). // Государство и образование: опыт стран Запада. – М., ИНИОН РАН, 1992.
7. Gaff J.G. General education today: A critical analysis of controversies, practice and reforms. San Francisco e.a., 1983.
8. Мілль Дж. Ст. Про підстави та межі *laissez-Faire*, або принципу невтручання // Лібералізм / Антологія. – К.: Смолоскип, 2002.
9. Губерський Л. В. Сучасна філософія гуманітарного знання: парадигми і дискурси // Філософські проблеми гуманітарних наук. 2006. – № 8–9. – С.5–11.
10. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю: 2-ге вид., допов. – К.: Знання України, 2008.

УДК 378:373.31+372.874

*Наталія Колесник,
м. Житомир*

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статтє проанализированы научно-теоретические подходы сущности понятий, «творчество», «художественное творчество», «техническое творчество», «художественно-техническое творчество», «педагогическое творчество», «деятельность», «организация», «организационная деятельность», «организация художественно-технического творчества», «подготовка к организации художественно-технического творчества», «готовность к организации художественно-технического творчества»; представлено опыт подготовки учителей младших классов в университете.

Ключевые слова: *творчество, художественное творчество, техническое творчество, художественно-техническое творчество, педагогическое творчество, организация, организационная деятельность, организация художественно-технического творчества, подготовка к организации художественно-технического творчества, готовность к организации художественно-технического творчества.*

In the article the research analyses the essence and the correlation of the fundamental concepts of the investigation; it examines the scientific approaches to the organization of the artistic and technical creative activity at the elementary school; the investigation carries out a

retrospective analysis of the scientific approaches to the training of the future teachers and the methods of the organization of the pupils' artistic and technical creative activity at the elementary school.

Key words: *creative activity, artistic creative activity, technical creative activity, artistic and technical creative activity, pedagogical creative activity, organization, organization of artistic and technical creative activity, training in the organization of the artistic and technical creative activity, preparedness for the organization of the artistic and technical creative activity.*

Одним із провідних напрямів реформування системи національної освіти є гуманізація навчально-виховного процесу, що передбачає підготовку майбутнього вчителя початкової школи до організації художньо-технічної творчості учнів, оволодіння ним сучасними технологіями формування творчої особистості школяра.

Згідно з державними документами (Законом України «Про вищу освіту», Державним стандартом початкової загальної освіти, Державною програмою «Вчитель», Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті) у процесі навчання учні молодших класів мають долучитися до різних видів українського мистецтва, розмаїття його жанрів і стилів, вітчизняної та світової культури у контексті світових культуротворчих процесів. Вихідні концептуальні ідеї щодо підготовки освіченого, творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний саморозвиток, визначені «Концепцією естетичного виховання молоді в умовах відродження української національної культури», Комплексною програмою пошуку навчання і виховання обдарованих дітей та молоді «Творча обдарованість».

Проблема творчості, зокрема, педагогічної, стала предметом дослідження багатьох учених: сутності педагогічної творчості (О. Антонова, В. Загвязинський, Л. Кекух, В. Кан-Калик, М. Поташник, С. Сисоева та ін.), готовності майбутнього вчителя до творчої діяльності (В. Васенко, С. Вітвицька, О. Гришина, Л. Мільто, В. Моляко, В. Сирота, Л. Спірін та ін.), обґрунтування ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів (Г. Костюк, О. Леонтєв, Ю. Пелех, І. Цимбалюк та ін.); використання рефлексії, як необхідного компонента творчої діяльності (Б. Ананьєв, С. Кондратьєва, В. Кривошеєв, В. Мацкевич, А. Пономарьов); впливу феноменологічних ідей на вирішення проблеми організації художньо-технічної творчості (Е. Гуссерль, М. Дюфрєнн, Р. Інгарден, М. Каган, М. Шелер); формування творчої особистості майбутнього вчителя у працях українських та зарубіжних учених (Г. Андерсен, Ф. Беррон, Г. Бутчер, С. Гончаренко, М. Дробноход, В. Ковальчук, А. Маслоу, О. Мороз, А. Рошенберг, О. Сухомлинська, К. Тейлор, Е. Торренс та ін.).

Метою цієї статті є висвітлення психолого-педагогічного аспекту проблеми розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів початкової класів.

Розглядаючи проблеми обдарованості, О. Антонова сферу художньої діяльності визначає як таку, де виявляється дуже високий інтерес до візуальної інформації; дитина

запам'ятовує побачене до деталей, серйозно ставиться до своїх художніх занять і одержує від них задоволення, демонструє неабияку вмільсть [1].

Центральним поняттям нашого дослідження є «художньо-технічна творчість». Істотним при аналізі цього поняття є визначення його складників, таких понять, як «художня творчість» і «технічна творчість».

Художня творчість – це творення з допомогою синтетичних художніх образів, символів, в яких втілюються людські ідеали, соціокультурні цінності, моральні норми.

Поняття «художня творчість» охоплює процес роботи митця незалежно від будь-якого конкретного виду мистецтва і включає художню діяльність, як майбутніх учителів початкових класів, так і учнів, які художньо засвоюють об'єктивну дійсність.

На думку О. Оніщенко, художня творчість є процесом складним і визначається рівнем опанування загально теоретичними проблемами естетики, предметом, системою категорій, поступовим збагаченням понятійного апарату, значенням емоційного фактора тощо.

Творчий процес, як підкреслює П. Кравчук, є результатом прояву духовних якостей особистості: чуттєвого сприйняття і логічного мислення, вольових зусиль і емоційного піднесення. О. Клепиков та І. Кучерявий характеризують цей процес, як можливість оптимально глибокої реалізації індивідуальності, а В. Малахів розглядає його, як цілісне осмислення особистістю вищих життєвих цінностей.

Ефективність створення сприятливих умов для розвитку творчих можливостей у процесі навчання при створенні творчої ситуації залежить від урахування закономірностей та етапів творчого процесу (див. рис. 1).

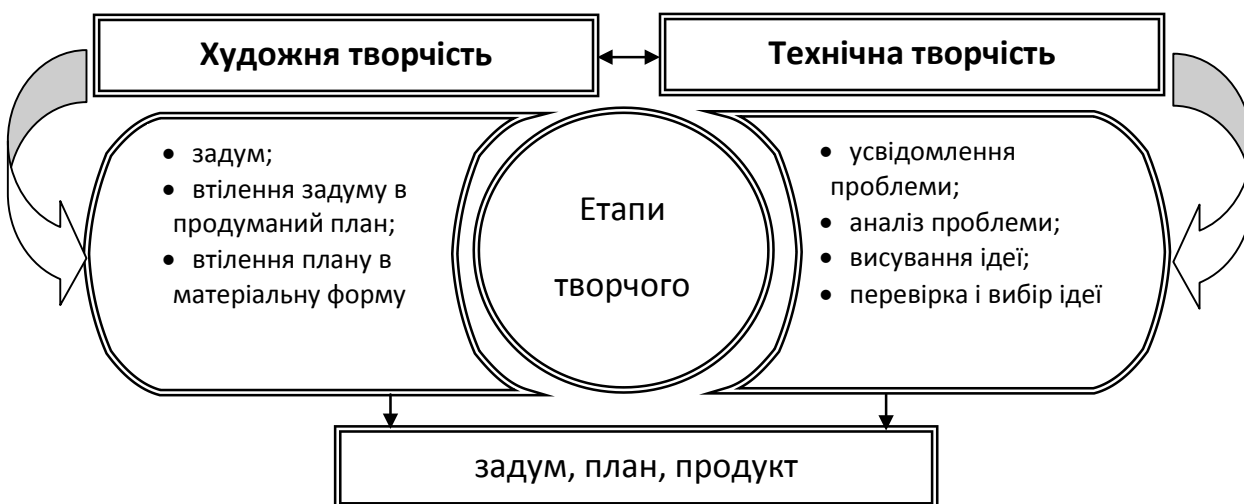

Рис.1. Етапи творчого процесу

Художня творчість має функції, що сприяють формуванню естетичних смаків, здібностей людини; формуванню ціннісних орієнтацій у світі; пробудженню творчого духу, творчого начала, бажання та вміння творити за законами краси.

Художня творчість учнів молодших класів виявляється у процесі художньої праці. Художня праця ґрунтується на основі декоративно-прикладного мистецтва. Художня

праця – це творча діяльність учнів початкових класів з різними матеріалами, у процесі якої вони створюють корисні та естетично значущі вироби для ігор, праці, побуту. Художня праця спрямована на розвиток у молодших учнів естетичного сприйняття навколишнього світу, початкових творчих здібностей, умінь та навичок у галузі художнього конструювання, виникнення інтересу до дизайну. В. Тименко називає художню працю якісно новим видом проектної діяльності, в якій поєднуються елементи технічної та художньої творчості, трудового навчання та образотворчого мистецтва [8].

У контексті духовно-практичного засвоєння дійсності значне місце займає технічна творчість. Технічна творчість – це практична діяльність, орієнтована на задоволення людських потреб за допомогою зміни матеріального середовища.

Синтез технічної творчості багатогранний. Її основними формами є: винахідництво, раціоналізаторство (вдосконалення), пристосування. Технічна творчість без систематичної взаємодії з зовнішніми науковими ідеями і теоріями не може успішно задовольняти потреб практики.

Проблеми творчості та технічної творчості, зокрема, ми розглядаємо як результат особливого обдарування, ірраціональної інтуїції, багатой, розвиненої уяви чи логічного мислення.

Технічна творчість учнів початкових класів – більш масова форма залучення учнів до творчості. Розглянемо поняття «технічна творчість» з педагогічної та психологічної позицій.

У контексті обраної нами проблеми вчителі розглядають технічну творчість учнів початкових класів не лише як вид діяльності, спрямований на ознайомлення з різноманітним світом техніки, розвитку їх здібностей, але й як один з ефективних способів трудового виховання. Психологи у технічній творчості більше уваги надають своєчасному вияву в учнів здібностей до певного виду творчості, встановленню рівня їх формування й послідовності розвитку [9].

Отже, ми розглядаємо технічну творчість, як ефективний засіб виховання, цілеспрямований процес навчання та розвитку творчих здібностей учнів молодших класів, результатом якого є створення матеріальних об'єктів, що мають ознаки корисності й новизни.

Поняття «художня творчість» та «технічна творчість» мають спільні та відмінні риси.

На нашу думку, логічно розпочати аналіз відмінностей між художньою та технічною творчістю з об'єкта пізнання і віддзеркалення. В широкому сенсі він співпадає: технічна і художня творчість своєрідно пізнають і віддзеркалюють – об'єктивний світ. Відмінність полягає у тому, що через технічну творчість здійснюється відкриття невідомого, а через художню – оригінальне створення та описування художнього образу через засоби словесного, колірно-графічного, предметно вираженого образотворення.

Другою відмінністю між технічною і художньою творчістю виступає метод, що віддзеркалює факти реальної дійсності. Художня творчість проявляється за законами

краси. Такий прояв відбувається й у процесі технічної творчості, але художня творчість має вільне ставлення до фактів, реальності. Відмінність у вищезазначених поняттях полягає й у тому, що в технічній творчості інтелектуальна активність переважає над почуттєво-емоційною сферою, у художній – навпаки.

Ми розглядаємо художню та технічну творчість як єдиний процес раціонального проектування виробів. Технічна творчість створює предмет у його матеріальній і функціональній основі; художня – наповнює предмет загальним змістом, гармонією, красою.

Ми визначаємо поняття «*художньо-технічна творчість*», як діяльність, у процесі якої створюються нові матеріальні й духовні цінності засобами образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, трудового навчання, етнопедагогіки, дизайн-освіти; формуються художні й технічні знання, вміння та навички в різних видах художньо-технічної діяльності [2].

Організацію художньо-технічної творчості учнів має здійснювати вчитель, який оволодіє законами естетичного впливу та вміло їх застосовує в галузі технічної творчості. Високий рівень творчості учнів забезпечується завдяки високому рівню педагогічної творчості вчителя початкових класів, що виявляється у доборі різних форм її організації.

У дослідженні ми виходимо з означення С. Сисоевої, яка визначає поняття «педагогічна творчість» як цілісний процес професійної реалізації і самореалізації вчителя в освітньому процесі, центральною ланкою якого є особистісно орієнтована розвивальна взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу (вчителя та учня), зумовлена специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними і спрямована на формування творчої особистості учня та підвищення рівня творчої педагогічної діяльності вчителя [7].

Український педагогічний словник тлумачить, що *творчість педагогічна* – це оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання.

В. Сухомлинський вважав, що творча праця починається там, де загоряється іскра живої думки, що шукає відповідь на питання, що висуває життя.

В останній час проводяться дослідження, де з'являється поняття «професійна художньо-педагогічна творчість».

Зокрема, В. Орлов вважає, що *професійна художньо-педагогічна творчість* є показником завершального етапу професійного становлення вчителів мистецьких дисциплін, що характеризується свободою реалізації професійних задумів, самовираження і самореалізації, високим рівнем компетентності, комунікативністю, самостійністю і мобільністю у висуненні ідеї та прийнятті рішень. Розрізняють два види професійної художньо-педагогічної творчості: 1) новації в сфері художньо-педагогічної практики, що ґрунтуються на розумінні суті справи, на здатності застосувати результати навчання у пошуку оригінальних та ефективних шляхів вирішення різноманітних проблем, що виникають у професійній діяльності; 2) новації у сфері наукової теорії та художньо-естетичної культури, що ґрунтуються на розвиненому вмінні оперувати абстрактними категоріями, що призводить до створення нових духовних цінностей [5].

З поняттям «педагогічна творчість» пов'язане поняття «діяльність», «творча діяльність», «творча особистість».

Досліджуючи діяльність, О. Антонова вважає, що це спосіб буття людини у світі, здатність вносити зміни у дійсність. Вона зазначає, що під діяльністю розуміють різноманітність занять людини, те, що вона робить [1].

За допомогою науково-практичних методів, і, зокрема, методу контент-аналізу нами здійснено категорійний аналіз поняття «творча діяльність». Серед 22 визначень у тлумаченні різних авторів виявлено такі основні ознаки творчої діяльності, що більш повно характеризують: творчий процес (33,4 %), засіб реалізації творчих можливостей особистості (31,2 %), абсолютний стан або засіб існування (25,4 %), зміна зовнішньої дійсності, перетворення внутрішнього світу людини (2 %), основні напрями творчості в діяльності (2 %), діяльність уявлення або діяльність комбінаторна (2 %), вихід за межі заданого, рух у «креативному полі» (2 %), комплексна і цілісна діяльність (2 %).

Професійно-педагогічну діяльність у психолого-педагогічній літературі розглядають як: складний вид творчої практичної роботи, один із видів мистецтва (К. Ушинський, Н. Кузьміна, Ф. Гоноболін, І. Зязюн, А. Щербаков, В. Загвязінський, В. Кан-Калик, В. Сластьонін, Н. Кичук та ін.).

Видатні педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, С. Лисенкова у працях трактують педагогічну діяльність, як творчий процес.

Більшість психологів і вчителів є однодумцями в тому, що педагогічна діяльність – цілісний процес, що ґрунтується на синтезі знань, їх системному засвоєнні (Т. Полякова, М. Поташник, В. Сластенін, З. Тализіна). Розглядаючи педагогічну діяльність, С. Сисоєва зазначає, що *творча діяльність особистості* – це творчий процес, в результаті якого виникає нове творче досягнення, що не міститься у вихідних умовах [7].

Л. Виготський підходить до розгляду *творчої діяльності* й визначає, що вона спрямована на створення «нового», а це може бути не лише витвором нової речі зовнішнього світу, а й побудовою розуму чи почуттів, що живуть і виявляються у людині, є новим стосовно її системи знань, способів дій, оцінкових орієнтацій тощо.

Отже, існує взаємозв'язок понять:

«діяльність → професійна педагогічна діяльність → професійна творча діяльність».

Творча професійна діяльність учителя розглядається, як провідний чинник, що впливає на розвиток творчих можливостей учня і забезпечує його ефективність. У процесі творчої професійної діяльності розкриваються творчі можливості вчителя, відбувається їх реалізація та розвиток. Учитель покликаний бути посередником між педагогічною наукою і практикою. Від нього залежить не тільки пропаганда, впровадження наукових знань у практичну діяльність, але й така організація педагогічного колективу, за якої з'єднуючим початком є творчий задум, ідея. Творча діяльність здійснюється лише творчою особистістю. Творча особистість – суб'єкт творчих соціальних відносин та

продуктивної творчої діяльності з притаманними їй розвиненими, системно пов'язаними творчими якостями, що забезпечують створення нових, суспільно значущих результатів.

Як зазначає О. Пехота, творча особистість – це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних, для актуалізації творчого потенціалу людини, додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності [6].

Німецькі дослідники (Г. Нойнер, В. Калвейт, Х. Клейн) визначають творчу особистість через творчі процеси мислення, а творча діяльність розглядається ними, як творчий процес, у результаті якого виникає нове творче досягнення, що не міститься у вихідних умовах.

Отже, творча особистість – суб'єкт творчих соціальних відносин та продуктивної творчої діяльності з притаманними їй розвиненими, системно пов'язаними творчими якостями, що забезпечують створення нових, суспільно значущих результатів.

Результативність творчого процесу зумовлюється його організацією.

Необхідною складовою професійного розвитку майбутнього вчителя початкових класів є формування творчого потенціалу, який забезпечує готовність суб'єкта навчання до організації художньо-технічної творчості.

У «Словнику російської мови» С. І. Ожегова потенціал визначається як ступінь потужності в будь-якому відношенні, сукупність засобів необхідних для чого-небудь [4].

У філософському аспекті творчий потенціал особистості досліджується такими вченими, як О. Клепиков, І. Кучерявий, П. Кравчук, І. Маноха, Л. Москвичова та ін. У психолого-педагогічній галузі творчий потенціал майбутнього вчителя вивчають О. Виговська, В. Доній, І. Єрмаков, Н. Кічук, Г. Несен, О. Пехота, С. Сисоєва, Т. Сущенко та інші.

Поняття «творчий потенціал» вчені визначають неоднозначно. Поняття «творчий потенціал особи» в загально філософському плані розглядається як синтетична якість особистості, що характеризує міру її можливостей ставити і розв'язувати нові завдання у сфері діяльності, що має суспільне значення. Творчий потенціал представлений у вигляді сукупності різних можливостей, потенціалів: перетворювально-предметного (навички, вміння, здібності), пізнавального (інтелектуальні здібності), аксіологічного (ціннісні орієнтації), комунікативного (морально-психологічні якості), художнього (естетичні здібності) [3].

У науковій літературі зустрічаються поняття «духовний потенціал особи», «інтелектуальний потенціал», «трудова потенціал». Ці поняття взаємопов'язані з поняттям «творчий потенціал» і є необхідною основою для його розвитку.

Зміст поняття «творчий потенціал майбутнього вчителя початкових класів» ми визначаємо, як інтегральну властивість у вигляді здібності та набутих знань, умінь та навичок, що дає змогу вчителю здійснювати предметну діяльність. За своїми витокami ця властивість індивідуальності є результатом природної й соціальної активності [2]. Зовнішнім виявом творчого потенціалу виступає праця або доцільна діяльність. На нашу

думку, творчий потенціал включає технологію управління, технологію організації, взаємодії та систему знань, умінь та навичок виготовлення різних виробів.

Разом з тим, ми розглядаємо зміст поняття «творчий потенціал майбутніх учителів початкових класів», як вище вираження творчої особистості; індивідуальне утворення; інтегроване поєднання психологічної, науково-теоретичної, дидактичної, художньо-технічної та особистісної готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів.

Отже, творчий потенціал є сукупний результат активної творчої діяльності та визначає спрямованість педагога у майбутнє і виражає тенденції і перспективи розвитку його особистості.

Використані літературні джерела

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: Монографія. / О. Є. Антонова. – Житомир: Житомир. держ. ун-т, 2005. – 456 с.
2. Колесник Н. Є. Система підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів: Монографія. / Н. Є. Колесник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 291 с.
3. Кучерявий І. Т., Клепіков О. І. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: Навч. посібн. – К.: Вища шк., 2000. – 288 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. докт. филолог. наук, проф. Н. Ю. Шведовой. – М.: Русский язык, 1984. – С. 493.
5. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За заг. ред. І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.
6. Пехота О. М. Індивідуальність учителя і освітні технології // Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. – К.: Вид-во А.С.К., 2001. – 255 с.
7. Сисоева С. О. Педагогічна творчість: Монографія. – Х. – К.: Каравелла, 1998. – 150 с.
8. Тименко В. П. Безперервна система загальної дизайн-освіти: стан і перспективи розвитку // Збірник наукових праць. / В. П. Тименко. – К.: Науковий світ, 2002. – С. 108–110.
9. Техническое творчество учащихся: Учеб. пособие для студентов пединституты и учащихся педучилищ по индустр. – пед. спец. / Ю. С. Столяров, Д. М. Комский, В. Г. Гетта и др.; Под ред. Ю. С. Столярова, Д. М. Комского. – М.: Просвещение, 1989. – 223 с.: ил.